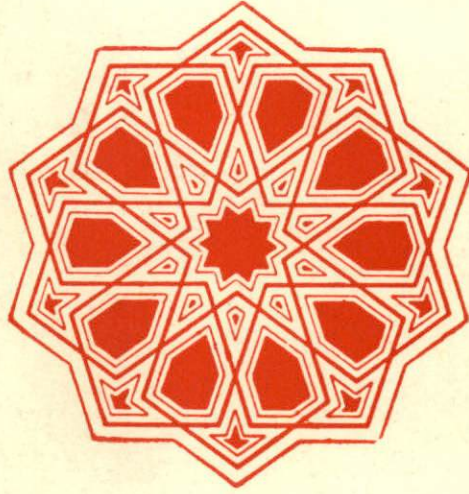

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ TARAFINDAN
YILDA BİR ÇIKARILIR

1960

TÜRK TARİH KURUMU BASIMEVİ—ANKARA

1961

Sükrü Poloy Bağrı

Yıl: 1960

Cilt: VIII

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ TARAFINDAN
YILDA BİR ÇIKARILIR

1960

TÜRK TARİH KURUMU BASIMEVİ—ANKARA

1961

İ Ç İ N D E K İ L E R

	<u>Sayfa</u> <u>No.</u>
Ord. Prof. Hilmi Ziya ÜLKEN : <i>Türkiyede Batılama Hareketi</i>	1
Ord. Prof. Hilmi Ziya ÜLKEN : <i>L'Occidentalisme En Turquie</i>	9
Prof. Dr. Kâmiran BİRAND : <i>Din Kavramının İncelenmesi Hakkında</i>	15
Prof. Dr. Neşet ÇAĞATAY : <i>Hız. Muhammedin Soyu, Çocukluğu ve Gençliği</i>	19
Doç. Dr. Cavit SUNAR : <i>Bergson'da Zekâ Ve Sezgi (Intuition)</i>	39
Doç. Dr. Mehmet TAPLAMA- CIOĞLU : <i>Din Sosyolojisinin Yeri Ve Tartışma Konusu</i> <i>Olan Mes'eleleri</i>	45
Doç. Dr. Hüseyin YURDAYDIN : <i>Din Fenomenolojisi</i>	51
Doç. Dr. Hüseyin YURDAYDIN : <i>Tabib Ramazân'ın Yeni Bir Eseri</i>	55
Şükrü AKKAYA : <i>Din Buhranı Ve "İslâm Fikir Dünyası" Adlı</i> <i>Bir Eser</i>	61
Nafiz DANIŞMAN : <i>İslâmî Mücadelenin İç Şekli</i>	71
Osman KESKİOĞLU : <i>Kur'an Tercümesi Hakkında İki Fakih'in Yaz-</i> <i>dıkları</i>	89
Neda ARMANER : <i>Din Eğitim Ve Öğretimi Üzerinde Didaktik</i> <i>Araştırmalar</i>	95
Dr. İbrahim Agâh ÇUBUKÇU : <i>İslâm'da Tasavvuf</i>	99
Dr. Hikmet TANYU : <i>Türkiye'de Dinler Tarihi'nin Tarihçesi</i>	109
Dr. Bahriye ÜÇOK : <i>Delhi Müslüman - Türk Sultanlığının Kuru-</i> <i>luşu Ve Sultan Raziye'nin Saltanatı</i>	125
Farid JABRE : <i>Plotin'in Vecd'i Ve Gazzalî'nin Fenâ'sı.</i> <i>Çeviren : İbrahim Agâh Çubukçu</i>	135
Taha HÜSEYİN : <i>Kuran'ı Kerimde Üçüncü Şahıs Zamirinin İşa-</i> <i>ret Zamiri olarak Kullanılışı.</i> <i>Çeviren : Mehmed Hatiboğlu</i>	149
Dr. Talât KOÇYİĞİT : <i>Ebu'l-Hasan El-Eş'arî Ve Bir Risalesi</i>	165
<i>Kitap Tenkitleri :</i>	
Osman KESKİOĞLU : <i>Gelibolulu Mustafa Âli, Mevâ'idü'n-Nefais</i> <i>fi Kavâ'idü'l-Mecalis</i>	175
Dr. İbrahim Agâh ÇUBUKÇU : <i>Dr. Farid Jabre, La Nation De La Ma'rifa</i> <i>Chez Ghazali</i>	177
Prof. Dr. Tahsin BANGUOĞLU : <i>Arapça Metinlerin Transkripsiyonu Üzerine</i> ...	179

KUR'AN TERCEMESİ HAKKINDA İKİ FAKİHİN YAZDIKLARI

OSMAN KESKİOĞLU

Kur'an-ı Kerim tercemesinin namazda okunup okunmayacağına, hattâ tercemenin caiz olup olmadığına dair sözler edilip duruyor. Bu hususta iki muteber fıkıh kitabının yazdıklarını, metin ve terceme olarak, aynen sunuyorum. Tercemede anlayış hatalarım varsa, okuyucularımdan, metne bakarak onları tashih ve beni de irşad etmelerini dilerim. Burada görülen hükümler yalnız bu iki kitaba münhasır değildir. Kâdihân, Zeyleî, Şürunbülâlî, Hidaye ve saire gibi bütün Hanefiye fıkıh kitaplarında bu meselenin aynı yolda incelendiğini ve aynı hükümlerin verildiğini görüyoruz.

Hanefiye fıkıh kitaplarının hükümleri açık ve meydanda olduğu halde, Hanefî mezhebinde olduklarını söyleyenler, mezhep İmamlarının ve fukahasının bu sözlerini nasıl olup ta duymazlıktan geliyorlar? İctihad kapısının kapalı olduğunu söylerler. Bu Mezhep İmamlarının kavillerine aykırı yeni bir icthadları olmayacak demektir. Öyleyse onların kavillerini kabul etmemelerinin sebebi nedir? Bu meselede yeni icthada hiç te lüzum yok. Eski fukahanın dedikleri kâfi. Onlar meseleyi her yönden incelemişlerdir. Hattâ hanefî olmayan İslâm büyüklerinden bile tercemeye kaail olanlar çoktur. İmam Buharî, İmam Gazzalî de bunlardandırlar. “Biz gönderdiğimiz her peygamberi, onlara iyi beyan etsin diye kendi milletinin lisaniyle gönderdik”¹. Âyetinin tefsirinde Keşşaf, Beyzavî, Nisabûrî, Nesefî, Ebu's-Suud, Âlûsî ve başkaları, araplardan başka milletlere Kur'anın tebliğinin terceme suretiyle olacağını söylemektedirler.

Zaten fıkıh kitaplarında Kur'an tercemesi caiz mi, değil mi?² diye münakaşa yapılmaz. Onlar namazda tercemenin okunup okunmamasını münakaşa etmişlerdir ve terceme aslın yerini tutar, demişlerdir. Başta Hâherzâde olmak üzere birçok fukaha cünüp ve hayızlı kimselerin, Kur'anın aslı gibi tercemesine de dokunmalarının helâl olmadığını, tercemeyi okuyana da Tilâvet Secdesi vâcib olduğunu tasrih etmişlerdir.

Diğer bir nokta daha var: Hutbe meselesi de Kur'an gibi münakaşa mevzuudur. *Mebusut*'tan nakil ettiğimiz ibarede bu cihet sarahaten zikrolunmaktadır. Hutbeler ise haylı zamandanberi Türkçe okunmaktadır. Bidayette ona da itirazlar olmuştu. Vaktiyle matbaanın Türkiye'ye girmesine karşı geldiler. İlk fetva veren Şeyhulislâm Abdullah Efendi, “fıkıh, tefsir, hadîs-i şerif ve kelâm kitaplarından maada: lügât, tarih, tıb, fünün-i hikmet, heyet ve ana tâbi' coğrafya, memâlik ve mesâlik kitaplarının basılmasına” cevaz veriyordu. Hele *Kur'an-ı Kerimin* basılmasından söz bile edilemiyordu. Yavaş yavaş tefsir, hadîs, fıkıh gibi dinî kitaplar da basılmağa başlandı. Ve nihayet ileri görüşlü bir din bilgini olan Cevdet Paşa'nın himmetiyle Kur'an basılmağa da

¹ İbrahim suresi, âyet: 4.

² Kur'an terceme olunmaz deyenlerden meşhur Menar'cı Muhammed Reşid Rıza, Cemil Said'in tercemesinden bahsederken buna gayet garip bir de delil gösteriyor, bakın: *واجعلوا بيوتكم قبلة* ... Kavminiz için Mısırda haneler inşa ediniz ve yönlerini kible tarafına tevcih ediniz. “Buradaki yönlerini *يؤنلري* kelimesini, putlarını *پوتلري* şeklinde okumuş ve bunu arapçaya da öyle terceme ederek! *وجهوا اصنامها لجهة القبلة* demiş M. Reşid Rıza, *Tercemetü'l-Kur'an*, s: 43) ve bakın Türkçe tercemede Kur'an'ı nasıl tahrif ediyorlar diye hücumla geçmiştir.

başlanabildi³. Ancak şunu da belirtelim ki, eski imamlardan bir kavil bulunmadığından matbaa hakkında bir tereddüt uyanabilirdi. Halbuki, terceme hakkında fıkıh kitaplarının sarıh hükümleri varken bu tereddüt, mânası anlaşılması güç bir şey oluyor.*

Ben burada iki muteber fıkıh kitabında bu meselenin nasıl serbest bir görüşle münakaşa edildiğini, herkesin deliline göre nasıl hüküm verdiğini arzedeceğim. Önce Kâsânî'yi dinliyelim:

« ثم الجواز كما يثبت بالقراءة العربية يثبت بالقراءة الفارسية عند أبي حنيفة سواء كان يحسن العربية أو لا يحسن . وقال أبو يوسف ومحمد ان كان يحسن لا يجوز وان كان لا يحسن يجوز . وقال الشافعي لا يجوز أحسن أو لم يحسن . وإذا لم يحسن العربية يسيح ويهلل ولا يقرأ بالفارسية . واصله قوله تعالى : « فاقروا ما تيسر من القرآن . » أمر بقراءة القرآن في الصلوة . فهم قالوا : ان القرآن هو المنزل بلغة العرب قال الله تعالى « انا أنزلناه قرآنا عربياً » فلا يكون الفارسي قرآناً فلا يخرج به عن عهدة الأمر ولأن القرآن معجز والاعجاز من حيث اللفظ ، يزول بزوال النظم العربي فلا يكون الفارسي قرآناً لأنعدام الاعجاز ، ولذا لم تحرم قرائته على الجنب والحائض ، الا انه اذا لم يحسن العربية فقد عجز عن مراعاة لفظه فيجب عليه مراعاة معناه ليكون التكليف بحسب الأماكن . وعند الشافعي هذا ليس بقرآن فلا يؤمر بقراءته .

وأبو حنيفة يقول : ان الواجب في الصلاة قراءة القرآن من حيث هو لفظ دال على كلام الله تعالى الذي هو صفة قائمة به لما يتضمنه من العبر والمواعظ والترغيب والترهيب والثناء والتعظيم . لا من حيث هو لفظ عربي . ومعنى الدلالة عليه لا يختلف بين لفظ ولفظ قال الله تعالى : « وانه لفي زبر الاولين . » وقال : « ان هذا لفي الصحف الأولى صحف ابراهيم وموسى » ومعلوم انه ما كان في كتبهم بهذا اللفظ بل بهذا المعنى .
وأما قولهم : ان القرآن هو المنزل بلغة العرب ، فالجواب عنه من وجهين : احدهما ان معنى كون العربية قرآناً لا ينفي ان يكون غيره قرآناً وليس في الآية نفيه وهذا لأن العربية سميت قرآناً لكونه دالاً على ما هو القرآن وهي الصفة التي هي حقيقة الكلام ولهذا قلنا ان القرآن غير مخلوق على ارادة تلك الصفة دون العبارة العربية . ومعنى الدلالة يوجد في الفارسية ، فجاز تسميتها قرآناً ، دل عليه قوله تعالى : « لوجعلناه قرآناً اعجمياً » اخبر انه لو عبر عنه بلسان العجم كان قرآناً .

والثاني : ان كان لا يسمى غير العربية قرآناً لكن قراءة العربية ما وجبت لانها تسمى قرآناً بل لكونها دليلاً على ما هو القرآن الذي هو صفة قائمة بالله بدليل انه لو قرأ عربية لا يتأدى بها كلام الله تفسد صلواته فضلاً من ان تكون قرآناً واجباً ومعنى الدلالة لا يختلف فلا يختلف الحكم المتعلق به والدليل على ان عندهما تفترض القراءة بالفارسية على غير القادر على العربية وعذرهما غير مستقيم . لأن الوجوب متعلق بالقرآن وانه قرآن عندهما باعتبار اللفظ دون المعنى . فاذا زال اللفظ لم يكن المعنى قرآناً فلا معنى للايجاز ومع ذلك وجب . فدل ان الصحيح ما ذهب اليه ابو حنيفة ولأن

³ Ahmed Cevdet Paşa bu konuda şunları yazıyor:

“Nice senelerdenberu ecza-i Kur’aniyyenin tab’ı Bab-i Âlice arzu oluna geldiği halde bu babta Bab-ı Fetvadan cevab-ı muvafık alınmadığı cihetle Bab-ı Âli hal-i tereddüde idi. Halbuki İranlular Valide Hanında ve sair mahallerde gizlüce Kur’an-ı Kerimi tab’ı ile aleni furuht ederlerdi. Ve bazan matbaalardaki evrak-ı matbua parçaları bakkal dükkânlarında görülüp bu ise Kur’an-ı Kerim hakkında hümratsızlığı mucib olduğu cihetle taraf-ı Şeyhulislâmiden arasında istikâ olundukça Bab-ı Âli dahi bu masahif-ı matbuanın furuhtünü meneder ve bazan müsadere eylerdi. Bu sırada Fransa’da Hafız Osman hattıyla bir mushaf fotolitograf yani aks-i zıya sanatıyla tabettirilerek nübah-ı adidesi Der-i Saadete getirildi. Bab-ı Âlice dahi furuhtüne ruhsat verilmekle aleni satıldı. Lâkin yazıları lâyıkiyle çıkmamış idi. Bunun üzerine Meclis-i Mahsus-ı Vükelâda ledel-müzakere Matbaa-i Âmirede ihtiram-ı lâzime yerine getirilmek şartıyla mushaf-ı şerif tab’ı tensib ile icrası tarafımıza havale buyuruldu. Derhal tabihanede yeniden destgâhlar kuruldu. Ve san’at-ı mezkûrede mahir Ali Efendi marifetiyle Şekerzadenin meşhur mushaf-ı şerifi tabettirildi.

Buna dair doksan bir (1291) senesi hilâlinde taraf-ı fakirden tanzim ile tabı ve neşir olunan ilân-namenin sureti bervech-i âti tahrir olunur...” Bak. *Vak’anüvis Cevdet Paşa’nın Evrakı, Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası*, cüz: 46, 1333.

³ Müzzemmil suresi, Âyet: 20.

*) Kur’an-ı Kerim tercümesinden *Kur’an Tarihi* kitabımızda, Vakıflar Dergisi IV. sayıda da bahsetmiştik.

غير العربية اذا لم يكن قرأنا لم يكن من كلام الله تعالى فصار من كلام الناس وهو يفسد الصلاة والقول بتعلق الوجوب بما هو مفسد غير سديد....
علاء الدين الكاساني، بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع، ج ١، ص. ١١٢/١١٣

“Sonra Ebu Hanife’ye göre, Arapçasını iyi bilsin veya iyi bilmesin, Arapçasını okumak caiz olduğu gibi farsça tercemesini okumak ta caizdir. Ebu Yusuf ile Muhammed dediler ki: Arapçasını iyi biliyorsa caiz değildir, eğer iyi bilmiyorsa o zaman caizdir. Şafiî ise şöyle demiştir: Arapçayı iyi bilsin bilmesin, caiz değildir. Arapçayı iyi bilip okuyamıyorsa tesbih ve tehlil eder, (sübhanallah... der) Farsça tercemeyi okumaz. Şafiî’nin dayandığı delili: “Kur’andan kolayınıza geleni okuyun”³. âyetidir. Namazda Kur’an okumayı emir buyurmuştur. Onlar şöyle diyorlar: Evet Kur’an Arap lisanıyla indirilmiş olandır. Allah Taalâ: “Biz O’nu Arapça Kur’an olarak indirdik”⁴. buyurmuştur. Farsça Kur’an olamaz, onu okumakla emir yerine getirilmiş sayılmaz. Zira Kur’an mu’cizdir, i’caz ise lâfz itibariyledir. Arapçası gidince i’caz da gider. İ’caz bulunmadığı için farsçası Kur’an sayılmaz. Onun için cünüp ve hayızlı olanlara okuması haram değildir” (Ebu Yusuf’la Muhammed’in delilleri ise şöyledir:) “Ancak şu kadar var ki eğer Arapçasını iyi bilmiyorsa Kur’anın lâfızlarına riayet etmekten âciz demektir. O takdirde mânasına riayet etmek gerekir, çünkü teklif imkâna göre olur. Şafiîye göre ise bu Kur’an değildir, onu okumakla emir olunmaz.”

“Ebu Hanife diyor ki: Namazda okunması vacib olan: Allah’ın zatı ile kaim bir sıfat olan Allah kelâmına delâlet eden lâfızlar ve ibretleri, öğütleri, tergîp ve terhipleri, hamd ü senaları ve tâzımları ihtiva etmiş olması bakımından Kur’andır. Yoksa Arapça lâfızlardan dolayı değildir (kelimeleri arapça diye Kur’an denmiyor, Allah kelâmına delâlet etmesi bakımından Kur’an deniyor.). Buna delâletin mânası ise bir dilin kelimeleri ile başka bir dilin kelimeleri arasında fark yapmaz. Allah Taalâ şöyle buyurur: “O, yani Kur’an evvelkilerin kitaplarındadır”⁵. Yine buyurur: “Bu öncekilerin Suhurlarında, İbrahim ve Musa’nın Suhurlarında da böyledir⁶, Malûmdur ki onların kitaplarında bu lâfızlarla değildi, belki bu manâlar ile idi”.

Onların: “Kur’an Arap diliyle indirilendir” sözlerine iki yönden cevap verilebilir ki bunlardan birisi şöyledir:

1— Arapçasının Kur’an olması, arapçasından başkasının Kur’an olmasını nefetmez. Âyette bunu nefiy eden bir şey yoktur. Şu da var ki Arapçasına Kur’an namı verilmesi Allah kelâmına delâlet etmesi itibariyledir, bu mâna kelâmın hakikati olan bir vasıftır. Onun içindir ki, bu vasfı (sıfatı) kasederek: Kur’an mahlûk değildir, diyoruz. Yoksa Arapça ibaresini kasederek böyle demiyoruz. Delâletin mânası farsça tercemesinde de bulunur. Ona da Kur’an demek caiz olur. “Biz O’nu şayet a’cemi = başka dilde bir Kur’an yapsaydık”⁷... Ayeti de bunu gösterir. Allah haber veriyor ki eğer O’nu Arabın gayrısının diliyle ifade etseydi o da Kur’an olacaktı.

2— İkinciye gelince: Şayet Arapçasından başkasına Kur’an denilmez, denirse: Fakat Arapça okumak sırf Kur’an denildiğinden dolayı vacib olmuyor, ancak Allah ile kaim bir sıfat olan kelâma delâlet etmesi bakımından Kur’an olmasından vacib oluyor. Nasıl ki, Allah kelâmına delâlet etmeyen Arapça birşey okusa, okunması vacib olan Kur’an olması şöyle dursun, namazı bile bozar. (Demek iş Arapça olmakta değil, Allah kelâmı olmaktadır.) Delâletin manâsı ise değişmez, ona müteallik hüküm de

⁴ Yusuf suresi, Âyet: 2.

⁵ Suarâ suresi, Âyet: 196.

⁶ A’lâ suresi, Âyet: 18, 19.

⁷ Hamim Secde suresi, Âyet: 44.

değişmez. (Her dilde Kur'andır). İmameyne göre de Arapçasına kadir olmayanlara farsça tercemesini okumak farz olur, delili yerinde sayılmaz. Çünkü vücut Kur'ana mütaaliktir. Onlara göre ise Kur'an lâfız itibariyledir, mâna itibariyle değil. Lâfız zail olunca mâna Kur'an olmaz. İ'cazın da mânâsı kalmaz. Bununla beraber yine de tercemeyi okumak vacibtir, demeleri gösteriyor ki, sahih olan Ebu Hanife'nin dediğidir. Arapçadan başkası şayet Kur'an olmasaydı, insanların sözü olarak kalır, bu ise namazı bozar. Namazı bozacak olan bir şeyin namazda okunmasına vücutun taallük etmesi doğru olamaz. (Onların: Lâfız itibariyle olan i'caz tercemede gösterilemez sözüne gelince, evet öyledir, fakat ona göre muciz nazmın okunması şart değildir. Çünkü teklif mutlak olarak kıraat hakkında varid olmuştur").

Alâeddin Kâsânî, Bedayi, c. I s: 112, 113⁸.

وإذا قرأ في صلته بالفارسية جاز عند أبي حنيفة رحمه الله ويكره وعندهما لا يجوز إذا كان يحسن العربية ، وإذا كان لا يحسنها يجوز ، وعند الشافعي رضي الله عنه لا تجوز القراءة إذا كانت بالفارسية بحال ، ولكنه إن كان لا يحسن العربية ، وهو أمي يصلي بغير قراءة . وكذلك الخلاف فيها إذ تشهد بالفارسية أو خطب الإمام يوم الجمعة بالفارسية . أما الشافعي رحمه الله فيقول إن الفارسية غير القرآن قال الله تعالى : « أنا جعلناه قرآناً عربياً » وقال تعالى : « ولو جعلناه قرآناً أعجمياً الآية . . . » فالواجب قراءة القرآن . فلا يتأدى بغير العربية والفارسية من كلام الناس فتفسد الصلاة .
وابويوسف ومحمد رحمهما الله قالا : القرآن معجز والاعجاز في النظم والمعنى . فإذا قدر عليهما فلا يتأدى الواجب الا بهما وإذا عجز عن النظم أتى بما قدر عليه كن عجز عن الركوع والسجود يصلي بالإيماء . . .

وابوحنيفة رحمه الله استدل بما روى أن الفرس كتبوا إلى سلمان رضي الله عنه أن يكتب لهم الفاتحة بالفارسية ، فكانوا يقرؤون ذلك في الصلاة حتى لانت سنتهم للعربية . ثم الواجب قراءة المعجز والاعجاز في المعنى فإن القرآن حجة على الناس كافة . وعجز الفرس عن الاتيان بمثله إنما يظهر بلسانهم .
والقرآن كلام الله تعالى غير مخلوق ولا محدث . واللغات كلها محدثة فعرشنا انه لا يجوز ان يقال انه قرآن بلسان مخصوص كيف وقد قال الله تعالى : « وانه لقي زبر الاولين » وقد كان بلسانهم . ولو آمن بالفارسية كان مؤمناً . وكذلك لو سمى عند الذبائح بالفارسية أو لبي بالفارسية ، فكذلك إذا كبر وقرأ بالفارسية . . .

شمس الأئمة السرخسي ، المبسوط ، ج ١ ص ٣٧

Serahsinin dedikleri :

“Namazda farsca okusa Ebû Hanife'ye göre, Allah ona rahmet etsin, bu câizdir, fakat mekruh olur. Ebû Yusuf'la Muhammed'e göre Arapçayı iyi biliyorsa câiz olmaz, Arapçayı iyi bilmiyorsa caiz olur! Şafiî'ye göre farsça kıraat hiç bir surette câiz olmaz. Fakat Arapçayı güzel bilmiyorsa ümmî ise namazı kıraatsız kılar. Teşehhüde Farsca

⁸ Alâeddin Ebu Bekir b. Mesud Kâsânî:

Melik ül-Ulema (Bilginler kralı) namıyla ün salan bu değerli bilgin son derece geniş malûmatlı bir zattır. Alâeddin Muhammed Semarkandî'den ders almıştır. Hocasının *Tuhfe* adlı kitabını şerh etmiştir.

Hocasının Fatıma isminde bir kızı vardır, hem güzel, hem zeki olan bu Türk kızı meşhur bilginler sırasında tanınmaktadır. Babasının verdiği fetvalara o da imzasını koymakta, kararlar çift imza ile çıkmaktadır. Bir çok Türk beyleri, hükümdarlar bu ün salmış bilgin Türk kızına talib çıkmaktadır. Kâsânî, hocasının *Tuhfe'sini* gayet güzel bir fikir sistemiyle işleyerek şerh etmiş ve buna: *Bedâiu's-Sanâyi fi Tertibi'l-Şerai'* adını vermiştir. Bunu hocasına takdim etmiş, hocası bu değerli eseri çok beğenmiş, değerli talebesini pek takdir etmiş ve kızı Fatıma hanımla onu evlendirmiştir. Kâsânî de bu meşhur eserini, ünlü bir bilgin olan eşine nikâh hediyesi olarak takdim etmiştir. O zaman: شرح تحفته تزوج ابنته
Tuhfesini şerh etti, kızını aldı, derlermiş. Fatıma hanım evlendikten sonra bu defa da kocasıyla beraber fetvaları imzalamıştır.

Ebu Hanife'nin görüşlerini gayet iyi kavrayan ve onları çok güzel izah ve müdafaa eden Kâsânî, Selçukluların sarayında yaşardı. Sonra, Nureddin Zengi zamanında Halebe geldi, müderrislik yaptı. 587 H. 1191 M. tarihinde Haleb'te öldü, zevcesi Fatıma hanımın yanına defin edildi. Mezarları yan yanadır. Allah her ikisini de rahmetine kandırsın, nur içinde yatsınlar.

Bedai' gayet sistemli bir eserdir. Yedi cild halinde Mısır'da basılmıştır.

okusa, veya imam Cuma günü farsca *hutbe okusa* ihtilâf yine böyledir... İmam Şafîî diyor ki: farsca Kur'andan değildir. Allah Taâlâ buyurur: "Biz onu Arapça Kur'an kıldık"⁹. Yine buyurur: "Şayet onu arapçadan başka bir dilde Kur'an kılsaydık"¹⁰.... Vacib olan Kur'an okumaktır. Arapçadan başkası ile bu edâ edilmiş olmaz. Farsca insanların kelâmıdır, onunla namaz bozulur.

Ebû Yusuf'la Muhammed diyorlar ki: Kur'an mucizdir. İ'caz nazımda ve mânâdadır. Her ikisini yapmağa kâdirse vacib olan ikisini de yapmakla yerini bulur. Eğer lâfzı söylemekten âcizse ozaman kaadir olduğunu yapar, mânâyı söyler. Nasıl ki, rükû' ve sücuttan âciz olan kimse îma ile kılar.

Ebû Hanîfe ise şöyle istidlâl ediyor: İranlılar Selman Fârisi'ye mektup yazarak kendilerine Fâtiha Sûresini farsca yazmasını istediler¹¹. Bunu namazda okurlardı. Böylelikle dilleri Arapçaya yatışıp yumuşadı. Sonra vacib olan muciz olanı okumaktır. İ'caz ise mânâdadır. Zira Kur'an bütün insanlara hüccettir. İranlıların onun mislini getirmekten âciz kalmaları onların kendi lisanlarıyla meydana çıkar. Kur'an Allah kelâmıdır. Mahlûk değildir. Sonradan meydana gelmiş te değildir. Halbuki insanların hepsi sonradan meydana gelmiştir. Bundan da anlıyoruz ki o hususî bir lisanda Kur'an'dır, demek câiz değildir. Her lisanda Kur'an'dır. Allah Taâlâ buyuruyor ki:

"O evvelkilerin kitaplarındadır"¹². Onlarda onların kendi lisanlarıyla idi. Farsca kelime-i şehâdeti söyliyerek îman etse mü'min olur. Hayvan boğazlarken farsca besmele çekse, farsca olarak Hac'ta lebbeyk dese, namazda farsca tekbir alsın, farsca okusa, hep böyledir, olur." Serahsî. Mabsut, c. I, S: 37¹³

⁹ Zuhruf suresi, Âyet: 3.

¹⁰ Hamim Secde suresi, Âyet: 44.

¹¹ Basmelenin tercemesini şöyle verirler: بنام یزدان بخشایندہ بخشایندہ. Fakat Fatihanın tercemesinin naklini görmedim. Farsçayı misal olarak zikrederler, her dil için hüküm ayındır, derler.

¹² Suarâ suresi, Âyet:

¹³ *Şemsüleimme Muhammed Serahsî*: Bu satırları kendisinden naklettiğimiz Mabsut adlı 30 ciltlik eserin sahibidir. Hanefiye fıkının temeli olan İmam Muhammed'in Zâhir-i Rivaye kitaplarını Hâkim Şehid toplayarak *El-Kâfi* unvanı vermişti. Serahsî İşte bunları şerh ederek *Mabsut* namında muazzam eserini meydana koymuştur. Meselelerin esaslarını ve delillerini gayet güzel ve akıcı bir üslûbla, derin bir vukûfla anlatır. Bu eseri baş başına bir hüccet olup Hanefi fıkının en muteber kitabıdır. Tarsûsî onun hakkında şöyle demektedir: "Serahsînin *Mabsut*'una muhalif olanla amel edilmez. Fıkıhta ancak bu kitaba itimad olunur".

Bu eserini Özkend'te zindanda yazmaya veya yazdırmaya başlamıştır. Bazı ümeraya nasihatlerden dolayı habse atıldı. Hâs dostlarının ricası üzerine kitabını talebesine dikte ettirmeye başladı. Talebe pencerenin önüne toplanırdı, o söyler, onlar da dışarıda yazarlardı, Şurut babına kadar böyle yazıldı. Sonra serbest bırakıldı. O da Fergana'ya gitti. Emîr Hüseyin'den çok izzet ve ikram gördü. 490 H. 1096 M. tarihinde öldü.

Gayet değerli, geniş bilgili bir âlimdir. İbn-i Kemal, onu meselelerde ictihad sahibi olanlardan sayar, yedi tabakaya = kategoriye ayırdığı müctehidlerin üçüncü tabakasında yer alıyor, demektir.